

УДК 82.0(477)(092)Дігтяр

DOI <https://doi.org/10.32782/2412-933X/2026-XXVI-16>

ЛІТЕРАТУРНО-МИСТЕЦЬКИЙ ДИСКУРС НАУКОВО-КРИТИЧНОГО ДОРОБКУ СТЕПАНА ДІГТЯРА

Меленчук Ольга

кандидат філологічних наук,

асистент кафедри української літератури

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ORCID ID: 0000-0002-1382-7360

У статті здійснено комплексний аналіз наукового та літературно-критичного доробку українського літературознавця С. Дігтяра, чия професійна діяльність була тісно пов'язана з Чернівецьким університетом. На основі архівних документів, зокрема особової справи вченого, уточнено та суттєво доповнено факти його біографії. Простежено навчання у Київському університеті, участь у Другій світовій війні та партизанському русі, з'ясовано початок викладацької діяльності тощо. У цьому контексті залучено до аналізу й літературно-критичні відгуки про С. Дігтяра та його педагогічну й наукову діяльність.

Значну увагу приділено основним векторам наукових зацікавлень дослідника. Виокремлено наукові студії, у яких дослідник розглядає окремі аспекти розвитку давнього українського письменства, а також публікації, присвячені творчості українських письменників XIX–XX століття, зокрема літераторам Буковини. З'ясовано проблематику статей, у яких С. Дігтяр аналізує творчість І. Вишенського, особливості побутування гумору і сатири в бурлескно-трагедійних віршах та інтермедіях XVIII ст. та специфіку перекладних повістей. Акцентовано на вагомих здобутках С. Дігтяра у галузі українського шевченкознавства, узагальнено його внесок у вивчення життя і творчості українського письменника С. Коваліва, результатом чого стало дисертаційне дослідження та видання збірки художніх творів письменника.

Стаття містить огляд матеріалів, присвячених історії розвитку письменства на Буковині, а також літературно-мистецьких публікацій С. Дігтяра на сторінках буковинських періодичних видань. Зокрема проаналізовано літературно-критичні огляди творчості буковинських прозаїків та рецензії на постановки театральних вистав у Чернівецькому музично-драматичному театрі ім. О. Кобилянської. Доведено, що наукова та літературно-критична діяльність вченого є важливим джерелом для вивчення історії розвитку українського письменства та мистецького життя Буковини другої половини XX століття.

Ключові слова: біографія, давня література, бурлескно-трагедійний, перекладний, повість, образ, рецензія, літературно-критичний, літературно-мистецький, Буковина, письменник.

Melenchuk Olha

Candidate of Philological Sciences,

Assistant at the Department of Ukrainian Literature

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

THE LITERARY AND ARTISTIC DISCOURSE OF STEPAN DIHTIAR'S SCHOLARLY AND CRITICAL LEGACY

The article provides a comprehensive analysis of the scholarly and literary-critical legacy of the Ukrainian literary scholar S. Dihtiar, whose professional activity was closely associated with Chernivtsi University. On the basis of archival documents, in particular the scholar's personal file,

the facts of his biography have been clarified and substantially supplemented. The study traces his education at Kyiv University, participation in the Second World War and the partisan movement, and clarifies the beginning of his teaching career, among other aspects. In this context, literary-critical reviews of S. Dihtiar's work, as well as assessments of his pedagogical and scholarly activity, are also incorporated into the analysis.

Considerable attention is devoted to the main vectors of the researcher's scholarly interests. The article identifies academic studies in which S. Dihtiar examines specific aspects of the development of early Ukrainian literature, as well as publications dedicated to the works of Ukrainian writers of the nineteenth and twentieth centuries, particularly authors from Bukovyna. The paper elucidates the thematic scope of articles in which S. Dihtiar analyzes the works of Ivan Vyshenskyi, the functioning of humor and satire in burlesque-travesty poems and intermedias of the eighteenth century, and the specific features of translated prose narratives. Emphasis is placed on S. Dihtiar's significant achievements in the field of Ukrainian Shevchenko studies, and his contribution to the study of the life and work of the Ukrainian writer S. Kovaliv is summarized, the result of which was a dissertation and the publication of a collection of the writer's literary works.

The article also offers an overview of materials devoted to the history of literary development in Bukovyna, as well as S. Dihtiar's literary and artistic publications in Bukovynian periodicals. In particular, literary-critical surveys of the works of Bukovynian prose writers and reviews of theatrical productions staged at the Olha Kobyljanska Chernivtsi Music and Drama Theatre are analyzed. It is demonstrated that the scholar's academic and literary-critical activity constitutes an important source for studying the history of Ukrainian literature and the artistic life of Bukovyna in the second half of the twentieth century.

Key words: *biography, early Ukrainian literature, burlesque-travesty, translated prose, novella, image, review, literary criticism, literary and artistic studies, Bukovyna, writer.*

Вступ. В історії розвитку філологічного факультету, зокрема кафедри української літератури Чернівецького університету, помітний слід залишив видатний педагог і літературознавець Степан Іванович Дігтяр (10.10.1919–18.05.1985), який упродовж 1944–1985 рр. викладав українську літературу та написав низку статей про українських письменників. Його перу належать розвідки про І. Вишенського, Г. Сковороду, Т. Шевченка, Г. Квітку-Основ'яненка, Є. Гребінку, Л. Глібова, Ю. Федьковича, І. Франка, О. Кобилянську, С. Коваліва, О. Стороженка та багатьох інших письменників, зокрема і його сучасників-буковинців.

Питання біографії та певні грані літературознавчого доробку С. Дігтяра частково висвітлено в публікаціях В. Антофійчука, М. Івасюка, Л. Ковалець, В. Колодія, В. Косяченка, Б. Мельничука та О. Романенка. Як підкреслено у спільній публікації В. Антофійчука і В. Колодія, «літературознавчі праці С. І. Дігтяра відзначаються концептуальністю мислення, широтою тематичного діапазону, органічною єдністю соціального і естетичного аналізу» [1, с. 3]. У цьому ж ключі доповнює думку колег-філологів і М. Івасюк, узагальнивши, що «спостереження і роздуми дослідника відзначаються свіжістю і точністю», загалом «він вніс чимало нового у трактування художніх явищ минулого, сприяючи глибшому розумінню окремих аспектів розвитку літератури» [11, с. 3] та зараховував С. Дігтяра до найкращих шевченкознавців Буковини. Натомість В. Косяченко віддавав першість С. Дігтяреві як авторитетному знавцеві творчості Г. Сковороди [13, с. 1]. Це дає підстави детальніше розкрити творчий феномен педагога і вченого, навколо якого зростала і формувалася філологічна еліта другої половини ХХ століття. З огляду на те, що характеристика наукової діяльності С. Дігтяра та основні факти його біографії представлені лише в небагатьох джерелах, у яких знаходимо стислі довідки про літературознавця, зокрема в енциклопедично-довідкових виданнях – словнику-довіднику М. Богайчука «Література і мистецтво Буковини в іменах»

(с. 85) та в статті шеститомної «Шевченківської енциклопедії» (Т.2, с. 358–359) авторства Б. Мельничука й поодиноких газетних публікаціях, існує потреба в комплексному аналізі його наукового та літературно-критичного доробку. Суттєво доповнюють біографічні дані С. Дігтяра матеріали його особистої справи, яка зберігається в архіві Чернівецького університету.

Методи дослідження. Для опрацювання заявленої теми дослідження використано як загальнонаукові методи – аналізу, синтезу, узагальнення, так і спеціальні: культурно-історичний, біографічний, психологічний, бібліографічний та контекстуальний. Це дало змогу глибше вивчити творчу біографію вченого, визначити основні вектори його наукової діяльності та виокремити тематично-проблемний аспект наукових і літературно-критичних публікацій.

Результати та їх обговорення. Народився С. Дігтяр у багатодітній селянській родині в селі Новотроїцькому Волноваського району на Донеччині, що у 1941–1943 рр. перебувало під німецькою окупацією, а нині підконтрольне російському агресору. Саме тоді, під час окупації, у 1943 р. померла його мати. Ще змалку С. Дігтяр виявляв поглиблений інтерес до рідного слова, особливо полюбив літературу, що стало підґрунтям для обрання майбутнього фаху [15, с. 2]. Після закінчення школи у 1937 р. вступив на філологічний факультет Київського державного університету ім. Т. Шевченка, але через події Другої світової війни змушений був перервати навчання. Спочатку добровольцем у складі студентського лижного батальйону перебував на передовій білофінського фронту [1], а відтак у квітні 1940 р. з групою студентів-добровольців повернувся на навчання в Київський університет. У листопаді цього ж року був призначений комсоргом у Старокозацькій середній школі Ізмаїльської, а нині Одеської області. Через кадровий голод одночасно у старших класах викладав українську мову і літературу. У червні-липні 1941 р. був мобілізований на будівництво переправи через річку Дністер, після чого в кінці серпня опинився у Харкові. Там, поблизу міста, як зазначає у своїй автобіографії С. Дігтяр, датованій 5 квітня 1953 р., він збирав у колгоспах урожай, а вже на початку вересня 1941-го його знову мобілізували до армії й тимчасово перебував у Сумах і Чугуєві. Як свідчать записи автобіографії, далі події розгорталися так: «30 вересня 1941 р. мене викликали в штаб, вручили документи і відправили як студента 5-го курсу на закінчення навчання до Харківського держ.[авного] університету ім. О. М. Горького (сучасного Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. – О. М.). Навчання в університеті майже не було. Весь студентський і викладацький персонал був мобілізований на будівництво укріплень поблизу Харкова. 10 жовтня всіх студентів 5-х курсів звільнили від будівництва. Ми прибули до м. Харкова. 10 жовтня було дано розпорядження ректора університету протягом 3-х днів студентам 5-х курсів скласти державні іспити. Звичайно, це була формальна здача, іспити я здав, 20 жовтня одержав диплом. Харків був уже в ворожому кільці, наші війська покинули місто, залізничний вузол не працював. Всі, хто закінчив університет разом зі мною, залишились в оточеному Харкові. Декілька днів, після захоплення німецькими фашистами міста, я з групою товаришів ховався на окраїнах Харкова. Я не знаю долі багатьох із них, знаю тільки, що більшість з них вирішили розійтись із Харкова в різних напрямках: в Сталінську (тепер Донецька обл. – О. М.), Вінницьку, Київську, Житомирську області» [3, Арк. 4–5]. Натомість С. Дігтяр напрямком подальшого руху обрав Чернігівщину, позаяк її лісиста місцевість бодай частково убезпечувала під час пересування. Це була важка і виснажлива дорога. У чернігівській Варві на початку 1942 р. він знайшов притулок у батьків своїх побратимів, де проживав нелегально. Тут він приєднався до місцевих активістів, які організували повстання проти німецьких загарбників: «Повстанці знищили в районному

центрі Варві – жандармерію, поліцію і всю німецьку владу, звільнили ув'язнених і 2 дні тримали в своїх руках весь район, – йдеться в автобіографії С. Дігтяра. – На 3-ій ми змушені були покинути Варву і пішли в ліси. Так організувався партизанський загін під командуванням Соколовського, в якому я перебував до возз'єднання його з частинами радянської армії 20 вересня 1943 р. Після звільнення Чернігівщини від німецьких окупантів, я був направлений на роботу зав.[ідувачем] учбовим відділом Варвинської середньої школи, де я працював до 20 лютого 1944 року» [3, Арк. 5]. Саме в кінці лютого 1944 р. С. Дігтяр повернувся до університетських студій і вже через п'ять місяців отримав диплом про вищу освіту з рук голови державної екзаменаційної комісії, поета-академіка М. Рильського, який вітав успішного випускника-фронтовика.

Після закінчення Київського університету С. Дігтяра направили на викладацьку роботу до Чернівецького університету, з яким він пов'язав понад чотири десятиліття педагогічної й наукової діяльності (від 8 жовтня 1944 року). Щоправда, в перший рік йому було запропоновано читати курс української мови, а вже від 1945 р. він викладав українську літературу (давню та першої половини XIX ст.), спецкурси – «Франко в боротьбі за реалізм», з історії української літературної критики й журналістики, шевченкознавства, історії українського театру та інші дисципліни [2], [16]. У позааудиторний час керував студентським науковим гуртком, був членом редколегії університетської багатотиражної газети «Радянський студент» і завідував відділом навчальної роботи. А з 1968 р. при університеті очолював школу молодого журналіста. Активно займався громадсько-культурною діяльністю, з просвітницькою метою виступав на радіо та обласному телебаченні.

У цінних свідченнях М. Івасюка зринає образ непересічної особистості талановитого вченого і педагога: «Якось я потрапив на лекцію молодого викладача кафедри історії української літератури Степана Івановича Дігтяра, який славився серед студентів широкою ерудицією та змістовністю виступів. Своім негучним, але приємним голосом він читав напам'ять довгі уривки з поем Т. Г. Шевченка, розкривав їхню глибинну красу і ніби оголював полум'я, що палахкотіло в них. Молодий лектор часто звертався до Юрія Федьковича та Івана Франка, робив цікаві аналогії і дотепні зауваження. Після цієї лекції довгі роки при згадці імені великого Кобзаря у пам'яті спливала і постать закоханого в його невмирущу поезію талановитого лектора, з яким згодом мені пощастило працювати і дружити понад два десятиріччя. Але в тому вже далекому сорок восьмому я, зачарований його особистістю, думав про те, що він є одним з тих українських радянських інтелігентів, які покликані відродити в краї українську культуру, що за часів іноземного поневолення була заборонена» [11, с. 3]. Захоплення Шевченковою творчістю не обмежувалося лише університетськими нормативними та спеціальними курсами, а й втілювалося у друкованих працях, найпомітніша – окремий розділ про Т. Шевченка в підручнику для студентів філологічних факультетів університетів «Історія української літератури (перша половина XIX століття)» (1980). У вже згадуваній «Шевченківській енциклопедії» у статті Б. Мельничука про С. Дігтяра як шевченкознавця у згадці про цю працю зазначено, що, «скориставшись Франковою періодизацією творчого доробку Шевченка, дослідник у характеристиці кожного окремого етапу дотримується хронологічного і жанрового принципів, що робить композицію розділу стрункою і систематизованою» [14, с. 358]. Загалом шевченкознавчий доробок С. Дігтяра ґрунтовно розглянула Л. Ковалець [12].

Наукове осмислення проблем української літератури, починаючи з давнього періоду, втілювалося у низці публікацій, окремі з яких і досі зберігають свою актуальність. Значна частина наукових розвідок С. Дігтяра присвячена історії розвитку давньої української літератури («Зародження критичної думки у давній українській літературі» (1958),

«Деякі питання світогляду І. Вишенського» (1958), «Образне слово в байках Г. С. Сковороди» (1963), «Трансформація образного слова в українських перекладних повістях XVII–XVIII ст.» (1964), «Словесно-образні засоби гумору в українських бурлескно-трагедійних віршах XVIII ст.» (1965), «Словесно-образні засоби гумору і сатири в українських інтермедіях XVIII ст.» (1966), «А. Хиждеу – дослідник і популяризатор життя і творчості Г. С. Сковороди» (1966), «Етичний ідеал у ліриці Г. Сковороди» (1969), «Образи співбесідників та їх роль в бабаївському циклі філософських діалогів Г. С. Сковороди» (1973), «Етичні погляди Г. С. Сковороди» (1982) тощо). Викладацька діяльність С. Дігтяра, зокрема курс з давньої літератури, який він читав, стала своєрідним каталізатором й надала потужного імпульсу його науковим пошукам і відкриттям. Як бачимо, досліджуючи літературу XVIII ст., С. Дігтяр комплексно оцінює художні здобутки, беручи до уваги поетичні, прозові та драматичні жанри. Предметом аналізу є бурлескно-трагедійна поезія, повістєва творчість, інтермедії та окремо творчість Г. Сковороди, де автор педалює на темі етичного ідеалу й естетичних поглядів, образній системі у віршах та байках українського письменника і філософа.

Простежуючи систему словесних образів у творчості І. Вишенського, що формуються засобами індивідуального авторського стилю, С. Дігтяр відзначав багатство мовлення письменника-полеміста, яке твориться за допомогою епітетів, порівнянь, метафор, алегорій, символів, вживанням народних прислів'їв і приказок та ін. У своїй розвідці «Образне слово у творчості І. Вишенського» (1964) дослідник підкреслював викривальний характер творчості І. Вишенського, у якій вади суспільно-політичного устрою Речі Посполитої, панування шляхти, облудна і підступна католицька релігія, книги проповідників-єзуїтів, зловживання вищого православного духовенства стають об'єктом полеміки й гострої сатири [5].

Питання гумору й сатири С. Дігтяр актуалізував в українських інтермедіях XVIII ст. та бурлескно-трагедійних віршах (виокремлював три основні групи: «нищенські», різдвяні і великодні). У процесі аналізу словесно-образних засобів гумору в українських бурлескно-трагедійних віршах, за спостереженням С. Дігтяра, найприкметнішими мовними ознаками постає порівняння, побудоване «на зіставленні предметів різних, далеких одна від одної сфер» [7, с. 112], а також наявність епітетів і синонімів, «за допомогою яких досягається комічний ефект у зниженні дій і вчинків біблійних персонажів, їх крайнього висміювання» [7, с. 114], розгорнутих метафор і персоніфікацій (персоніфіковані образи Смерті, Сатани-Анципера, Великодня, Свободи), що споріднює бурлескні вірші з фольклорною традицією. Ілюструючи відповідними прикладами, автор вказує на художню майстерність віршотворців XVIII ст. – мандрівних дяків-пиво́різів, які вміло використовували засоби народного гумору, сатири та бурлеску, створюючи яскраві словесні образи, що в значно досконалішому вигляді отримали подальший розвиток в «Енеїді» І. Котляревського. Натомість в інтермедіях засобами гумору є наявність оксюморонів, перекручення слів у мові селян, побудова діалогів на мовному непорозумінні, вживання старослов'янizmів у мові дяків-пиво́різів, персонажі наділені кумедними прізвищами та іменами тощо [8].

Як дослідник давньої літератури, С. Дігтяр загострював увагу на проблемі розвитку української перекладної повісті у XVII–XVIII ст., що мала західноєвропейське походження й «через яку здійснювались міжслов'янські літературні зв'язки», тому для їх зміцнення, за словами вченого, «першорядне значення має дослідження їх словесно-образної структури і її своєрідної трансформації в системі мовно-художніх засобів тогочасної української книжної мови» [9, с. 106]. У цьому аспекті С. Дігтяр надавав перевагу українським перекладам, убачаючи у них значно багатший комплекс словесно-образних засобів, порівняно з польськими посередниками чи західноєвропейськими оригіналами. Якщо йдеться власне про трансформацію образних слів та всієї словесно-образної системи у перекладних

повістях епохи бароко, С. Дігтяр переконливо доводив, що вона відбувалася у руслі двох напрямків: «у збагаченні її окремими засобами, взятими з арсеналу української народно-поетичної творчості» та «у наближенні тропіки слов'янського посередника чи західноєвропейського оригіналу до вироблених у давній українській літературі словесно-образних засобів і стилістичних форм, звичних для сприйняття тодішнім читачем» [9, с. 107]. Virізняло українські перекладні повісті і їхнє стильове оформлення, позбавлене «словесно-образної пишності» та «штучної орнаментациї» [9, с. 107]. На думку С. Дігтяра, особливо у другій половині XVII ст. вони «відіграли важливу роль своєрідного бар'єру, який стримував стихію т. зв. барочного стилю з його хитромудрими порівняннями, ускладненими метафорами та іншими штучними вишуканими образами, що загрожували наповнити вщерть все річище давнього українського письменства» [9, с. 107]. Однак перекладні повісті дали поштовх до «словесно-образного осмислення дійсності» вже в період розвитку нової української літератури.

Оприлюднення нових фактів з історії української літератури, введення в науковий обіг маловідомих імен та їхніх творів, це водночас не лише збагачувало навчальний процес, а й розширювало літературознавчий дискурс в цілому: «Давно полюбили студенти його лекції з історії української літературної критики та журналістики, з радянського шевченкознавства, з історії українського театру, українсько-російських літературних зв'язків, з основ літературознавчих досліджень» [15, с. 2], – підкреслював у публікації з нагоди ювілею С. Дігтяра О. Романенко. У такий спосіб аналіз наукового доробку С. Дігтяра доводить, що вчений зосереджувався як на проблемах розвитку нової української літератури XIX–XX ст., так і простежував особливості розвитку письменницьких традицій на Буковині. Цей аспект наукової проблематики розкрито у статтях: «Іван Франко про завдання і значення літературної критики» (1956), «Літературно-критичні погляди Юрія Федьковича» (1959), «Олекса Стороженко» (1959), «Творчість Є. Гребінки в оцінці критики 30-40 років XIX ст.» (1962), «Шевченкове образне слово в творчості О. Кобилянської» (1963), «Предмет дослідження – художнє мислення письменника» (1963), «Твори Т. Г. Шевченка на Буковині (1918–1940 рр.)» (1965) та ін. Значна заслуга С. Дігтяра полягає в академічному вивченні літературного доробку українського письменника і педагога С. Ковалева, чие ім'я і творча спадщина тривалий час залишалася на маргінесах українського літературного простору. Цій темі він присвятив дисертаційне дослідження «Життя і творчість С. Ковалева», яке успішно захистив в Інституті літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР у 1956 р., а у 1958 р. разом з В. Лесиним – упорядкував, написав вступну статтю та видав окремою книгою художні твори письменника.

Серед славної когорти імен українських письменників, чиї твори ставали предметом ґрунтовного вивчення, С. Дігтяр відзначався особливим пієтетом до літературної спадщини Буковини. Кожну слушну нагоду він використовував, щоб згадати всіх причетних до літературного процесу та підкреслити переваги творчого доробку окремих авторів. Наприклад, оглядова за змістом літературно-критична стаття «Шляхом зростання» (1960) узагальнює двадцятилітній період розвитку письменства на теренах Буковини, починаючи з 1940 року. С. Дігтяр акцентує на письменницьких здобутках головно у жанрі прози, згадуючи і тих, хто заклав основи розвитку цього жанру (Ю. Федькович, О. Кобилянська, І. Діброва, І. Синюк, Д. Макогон та ін.), аналізує художньо-стильові та проблемно-тематичні особливості прозових творів сучасних йому авторів. На прикладі громадсько-політичного і літературно-художнього альманаху «Радянська Буковина», що виходив щорічно з 1954 р. й належав обласному літературному об'єднанню Спілки письменників України, С. Дігтяр виокремлює найбільш вартісні твори у жанрах малої прози: оповідання, гумористичного оповідання, новели, нарису, якими майстерно оперували письменники Буковини. На думку дослідника,

велика проза здебільшого представлена повістю та її різновидами – документальною, біографічною, кіноповістю, а також романом. Серед авторів С. Дігтяр виокремлював художню творчість М. Бурбака, В. Бабляка, Б. Гончаренка, М. Івасюка, П. Косяченка, М. Лазаренка, Х. Меламуда, Г. Синельникова, І. Сосновського, І. Фостія та ін. Наприклад, у жанрі нарису до найбільш помітних творів зараховував «Щастя Марії Микитей» (К., 1952) М. Бурбака, підкреслюючи, що «автор добре оволодів законами жанру нарису, виявив уміння з великого життєвого матеріалу добирати найбільш значимі факти, типізувати їх і підносити до великих узагальнень» [10, с. 184]. А у жанрі роману – «Вишневий сад» В. Бабляка. Ці та інші твори дослідник ґрунтовно розглядає у статті «Від газетних зарисовок до великої прози (Огляд творів буковинських прозаїків за 20 років)» (1961).

Творчий доробок С. Дігтяра охоплює не лише наукові праці, а й численні літературно-мистецькі матеріали на сторінках буковинської періодици, зокрема газет «Радянська Буковина», «Молодий буковинець», «Радянський студент», «Комсомольське плем'я» тощо. Зміст публікацій розкриває широку палітру зацікавлень вченого – від серйозних роздумів про літературні явища до аналізу й оцінки численних культурних подій, зокрема театральних постановок, про які автор розмірковує на сторінках преси. Неодноразово у літературознавчій діяльності С. Дігтяра предметом аналізу ставала творчість Т. Шевченка, що відбилось у низці газетних матеріалів: «Полум'яне слово Кобзаря» («Рад. Буковина», 1961), «Як живий з живими» («Рад. Буковина», 1964), «Російської землі людина пречудова (163 роки від дня народження Т. Г. Шевченка)» («Молодий буковинець», 1977), «В сім'ї вольній, новій: Сьогодні минає 120 років від дня смерті Т. Г. Шевченка» («Рад. Буковина», 1981). Дослідницький інтерес ученого зосереджувався як на творах класичної української літератури, так і сучасного письменства. З погляду часу не втрачає своєї актуальності науково-популярний доробок дослідника з нагоди ювілеїв письменників, серед яких – публікації про М. Устияновича («Автор пісні „Верховино, світку ти наш...»», 1961), В. Самійленка («Дар великої і вірної любові», 1964), П. Мирного («Сила і краса літератури нашої», 1969), І. Котляревського («Слава сонцем засіяла», 1969), П. Гулака-Артемівського («Біля колиски нової літератури», 1970), Лесю Українку («Слово, міцніше від криці», 1971), Г. Сковороду («Криниця мудрості», 1972), О. Кобилянську («Нев'янучий талант», 1973), Л. Глібова («Читайте, згадуйте мене...», 1977), Г. Квітку-Основ'яненка («Фундатор української художньої прози», 1978), І. Франка («Вічний революціонер», 1981), Марка Вовчка («Поборниця волі і правди», 1983), надруковані на сторінках газети «Радянська Буковина» упродовж 1960 – на початку 1980-х років. У кожній зі своїх публікацій С. Дігтяр не лише аналізує художні здобутки українських письменників, а й розкриває феномен творчої особистості, вказує на суспільне значення їхньої спадщини в історії розвитку національної культури.

Окрім того, літературознавчі дописи подано у формі рецензій на нові наукові та художні видання. Зокрема відгук на літературно-критичний нарис П. Ящука про М. Павлика «Сівач зерен плодючих» («Рад. Буковина», 1960)), в якому С. Дігтяр уважно простежуючи змістове наповнення цієї праці, попри загалом схвальну оцінку, виявляє і певні недоліки, мовляв, автор рецензованої книги «не чітко охарактеризував систему літературно-критичних поглядів М. Павлика, не висвітлив його значної фольклористичної діяльності, недостатньо розкрив суперечності в його світогляді» [6, с. 3]. Ґрунтовному аналізу дослідник піддає критико-біографічний нарис Ф. Погребенника про О. Маковея, відгукуючись на появу монографії у рецензії «Дослідження спадщини Осипа Маковея» («Рад. Буковина», 1960). Автор рецензованої книги підкреслює важливість її появи, оскільки дослідник «зібрав і ввів у науковий вжиток чимало нових, досі не відомих фактів з життя і творчості О. Маковея, що дало змогу чіткіше охарактеризувати світогляд письменника, визначити його громадську

позицію в складній політичній і літературній боротьбі на межі двох століть» [4, с. 3]. І разом з тим, на думку С. Дігтяра, загальний обсяг монографії не дозволив більше акцентувати увагу на публіцистиці О. Маковея, проаналізувати його віршовані фейлетони, друковані у газеті «Буковина», а також повніше охарактеризувати науково-популяризаторську і педагогічну діяльність письменника, участь у різних товариствах. До аналізу кожного видання дослідник підходить з науковою виваженістю, демонструючи глибоке розуміння предмета дослідження. Чи то газетні, чи фахові наукові публікації С. Дігтяра вирізняються аргументованістю та обґрунтованістю тверджень, що засвідчує його широку ерудицію у питаннях українського письменства.

Відгуки на твори буковинських літераторів, зокрема збірку оповідань В. Бабляка «Літопис горбатої ниви» та роман «Жванчик», збірку нарисів і оповідань І. Сосновського «Знайдені скарби», роман Х. Меламуда «Глибочок», повість О. Сенчика «Березова брость», вказують на те, що дослідник постійно тримав у полі зору найновіші художні здобутки краян, уважно відстежуючи розвиток сучасного літературного процесу на Буковині. Особливе зацікавлення літературою Буковини втілювалося не лише у монографічній праці «Літературна Буковина» (1966), підготовленій у співавторстві з О. Губарем, О. Романцем та Л. Чернецем, а й на сторінках періодичних видань. Показовими в цьому контексті є його публікації, присвячені творчості журналіста і письменника М. Бурбака («Для щастя людині праці», 1961; «Пером публіциста», 1971; «Возвеличення людини праці», 1981), письменника і науковця М. Івасюка («Творче повноліття», 1977) тощо.

У корпусі мистецьких матеріалів значне місце займають критичні огляди вистав на сцені Чернівецького музично-драматичного театру ім. О. Кобилянської. Серед них – рецензії «По-шевченківськи гнівно» (1961) на виставу за інсценізацією драми М. Кропивницького «Титарівна»; «За велінням драматурга» (1976) на виставу «Безталанна» за п'єсою І. Карпенка-Карого; «Вистава про легендарного бунтівника» (1962) на постановку драми В. Суходольського «Устим Кармалюк»; «Веселка народного гумору» (1966) на постановку п'єси М. Старицького «Сорочинський ярмарок» за мотивами повістей М. Гоголя; «Звертаючись до класики» (1974) на театральну інтерпретацію драми М. Старицького «Панське болото»; «Винахідливо і дотепно» (1982) на виставу «Українські вечорниці» за драматичними етюдами С. Васильченка та М. Кропивницького тощо. Дослідник фахово аналізує ідейний задум режисера, драматургічну основу, гру акторів, сценографію, музичне й світлове оформлення, оцінюючи цілісний художній образ вистави.

Висновки. Враховуючи незаперечну цінність наукових студій і літературно-мистецьких матеріалів С. Дігтяра, їх слід розглядати як важливе джерело пізнання історії розвитку літературного процесу загалом, так і літературно-мистецьких традицій Буковини зокрема. Оскільки наше дослідження передбачало лише узагальнення літературознавчих здобутків С. Дігтяра, у перспективі доцільним видається більш детальний аналіз його наукового доробку, враховуючи методологічні підходи, проблематику та концептуальність досліджень вченого.

Література:

1. Антофійчук В., Колодій В. З лелечого лету. *Рад. Буковина*. 1984. 21 жовтня. № 202 (10673). С. 3.
2. Виписка із протоколу засідання кафедри історії української літератури від 3.X.1949 року. Особиста справа Дігтяра Степана Івановича (8.10.1944–30.06.1985). *Архів Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича*. Відділ кадрів. Діловодний № 6. Інв. №1380. Арк. 13.
3. Дігтяр С. Автобіографія. Особиста справа Дігтяра Степана Івановича (8.10.1944–30.06.1985). *Архів Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича*. Відділ кадрів. Діловодний № 6. Інв. №1380. 48 арк.

4. Дігтяр С. Дослідження спадщини Осипа Маковея. *Рад. Буковина*. 1960. 21 лип. № 166 (4320). С. 3.
5. Дігтяр С. Образне слово у творчості І. Вишенського. *Тези доповідей ХХ наукової секції ЧДУ*. Секція філологічних наук. Чернівці, 1964. С. 39–42.
6. Дігтяр С. Сівач зерен плодючих. *Рад. Буковина*. 1960. 9 серпня. №187 (4341). С. 3.
7. Дігтяр С. Словесно-образні засоби гумору в українських бурлескно-травестійних віршах XVIII ст. *Тези доповідей ХХІ наукової сесії ЧДУ*. Секція філологічних наук (травень-червень 1965). Чернівці, 1965. С. 112–115.
8. Дігтяр С. Словесно-образні засоби гумору і сатири в українських інтермедіях XVIII ст. *Тези доповідей ХХІІ наукової сесії ЧДУ*. Секція філологічних наук (травень-червень 1966). Чернівці, 1966. С. 107–111.
9. Дігтяр С. Трансформація образного слова в українських перекладних повістях XVII–XVIII ст. *Тези доповідей VI Української славістичної конференції (13–18 жовтня 1964)*. Чернівці, 1964. С. 106–107.
10. Дігтяр С. Шляхом зростання. *Радянська Буковина* : альманах / ред. кол. : М. І. Бурбак, Б. А. Гончаренко, Д. С. Григораш, О. І. Губар, К. М. Демочко та ін. Чернівці, 1960. С. 183–188.
11. Івасюк М. На ниві добра й краси. *Рад. Буковина*. 1989. 11 жовт. № 195 (11916). С. 3.
12. Ковалець Л. Шевченкознавчі студії Степана Дігтяра. *Шевченко і Поділля* : зб. наук. пр. : За матеріалами 2-ї Всеукр. наук. конф. 20–21 травня 1999 року. Кам'янець-Подільський, 1999.
13. Косяченко В. Наше сердечне віншування. *Рад. студент*. 1969. 10 жовт. С. 1.
14. Мельничук Б. Дігтяр Степан Іванович. Шевченківська енциклопедія : в 6 т. Т. 2 : Г–З / НАН України, Ін-т л-ри ім. Т. Г. Шевченка ; редкол. : М. Г. Жулинський (гол.) [та ін.]. К, 2012. С. 358–359.
15. Романенко О. Ветеран. *Рад. студент*. 1979. 5 жовт. С. 2.
16. Характеристика на старшого викладача кафедри історії української літератури філологічного факультету Чернівецького державного університету Дігтяра Степана Івановича. Особиста справа Дігтяра Степана Івановича (8.10.1944–30.06.1985). *Архів Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича*. Відділ кадрів. Діловодний № 6. Інв. № 1380. Арк. 19.

References:

1. Antofiichuk, V., Kolodii, V. (1984) Z lelechoho letu [From a stork's-eye view]. *Rad. Bukovyna*, 21 zhovtnia, № 202 (10673), 3 [in Ukrainian].
2. Vypyska iz protokolu zasidannia kafedry istorii ukrainskoi literatury vid 3.Kh.1949 roku. Osobysta sprava Dihtiara Stepana Ivanovycha (8.10.1944 – 30.06.1985) [Extract from the minutes of the meeting of the Department of the History of Ukrainian Literature dated 3 October 1949. Personal file of Stepan Ivanovych Dihtiar (8 October 1944 – 30 June 1985)]. *Arkhiv Chernivetskoho natsionalnoho universytetu imeni Yurii Fedkovycha*. Viddil kadriv, Dilovodnyi № 6, Inv. №1380, 13 [in Ukrainian].
3. Dihtiar, S. Avtobiohrafiiia. Osobysta sprava Dihtiara Stepana Ivanovycha (8.10.1944 – 30.06.1985) [Autobiography. Personal file of Stepan Ivanovych Dihtiar (8 October 1944 – 30 June 1985)]. *Arkhiv Chernivetskoho natsionalnoho universytetu imeni Yurii Fedkovycha*. Viddil kadriv, Dilovodnyi № 6, Inv. №1380, 48 [in Ukrainian].
4. Dihtiar, S. (1960) Doslidzhennia spadshchyny Osypa Makoveia [Studies of Osyp Makovei's Literary Heritage]. *Rad. Bukovyna*, 21 lyp, №166 (4320), 3 [in Ukrainian].
5. Dihtiar, S. (1964) Obrazne slovo u tvorchosti I. Vyshenskoho [Figurative language in the works of I. Vyshenskyi]. *Tezy dopovidei KhKh naukovoї sektiї ChDU*. Sektsiia filolohichnykh nauk. Chernivtsi, 39–42 [in Ukrainian].
6. Dihtiar, S. (1960) Sivach zeren plodiuchykh [Sowing fertile seeds]. *Rad. Bukovyna*, 9 serpnia, №187 (4341), 3 [in Ukrainian].
7. Dihtiar, S. (1965) Slovesno-obrazni zasoby humoru v ukrainskykh burleskno-travestiinykh virshakh XVIII st. [Verbal and figurative means of humor in Ukrainian burlesque-travesty poetry of the 18th century]. *Tezy dopovidei XXI naukovoї sесії ChDU*. Sektsiia filolohichnykh nauk (traven-cherven 1965). Chernivtsi, 112–115 [in Ukrainian].
8. Dihtiar, S. (1966) Slovesno-obrazni zasoby humoru i satyry v ukrainskykh intermediakh XVIII st. [Verbal and figurative means of humor and satire in Ukrainian intermedias of the 18th century]. *Tezy dopovidei XXII naukovoї sесії ChDU*. Sektsiia filolohichnykh nauk (traven-cherven 1966). Chernivtsi, 107–111 [in Ukrainian].

9. Dihtiar, S. (1964) Transformatsiia obraznoho slova v ukrainskykh perekladnykh povistiakh XVII – XVIII st. [The transformation of figurative language in Ukrainian translated novellas of the 17th–18th centuries]. *Tezy dopovidei VI Ukrainskoi slavistychnoi konferentsii (13–18 zhovtnia 1964)*. Chernivtsi, 106–107 [in Ukrainian].

10. Dihtiar, S. (1960) Shliakhom zrostannia [The path of growth]. *Radianska Bukovyna* : almanakh / red. kol. : M. I. Burbak, B. A. Honcharenko, D. S. Hryhorash, O. I. Hubar, K. M. Demochko ta in. Chernivtsi, 183–188 [in Ukrainian].

11. Ivasiuk, M. (1989) Na nyvi dobra y krasny [In the field of goodness and beauty]. *Rad. Bukovyna*, 11 zhovt, № 195 (11916), 3 [in Ukrainian].

12. Kovalets, L. (1999) Shevchenkoznavchi studii Stepana Dihtiara [Shevchenko studies by Stepan Dihtiar]. *Shevchenko i Podillia* : Zb. nauk. pr. : Za materialamy 2-yi Vseukr. nauk. konf. 20–21 travnia 1999 roku. Kamianets-Podilskyi [in Ukrainian].

13. Kosiachenko, V. (1969) Nashe serdechne vinshuvannia [Our heartfelt congratulations]. *Rad. student*, 10 zhovt, 1 [in Ukrainian].

14. Melnychuk, B. (2012) Dihtiar Stepan Ivanovych [Stepan Ivanovych Dihtiar] // *Shevchenkivska entsyklopediia* : v 6 t. T. 2 : H – Z / NAN Ukrainy, In-t I-ry im. T. H. Shevchenka ; redkol. : M. H. Zhulynskiy (hol.) [ta in.]. K., 358–359 [in Ukrainian].

15. Romanenko, O. (1979) Veteran [Veteran]. *Rad. student*, 5 zhovt, 2 [in Ukrainian].

16. Kharakterystyka na starshoho vykladacha kafedry istorii ukrainskoi literatury filolohichnoho fakultetu Chernivetskoho derzhavnoho universytetu Dihtiara Stepana Ivanovycha. Osobysta sprava Dihtiara Stepana Ivanovycha (8.10.1944–30.06.1985) [Evaluation for the Senior Lecturer of the Department of the History of Ukrainian Literature, Faculty of Philology, Chernivtsi State University, Stepan Ivanovych Dihtiar. Personal file of Stepan Ivanovych Dihtiar (8 October 1944 – 30 June 1985)]. *Arkhiv Chernivetskoho natsionalnoho universytetu imeni Yurii Fedkovycha*. Viddil kadriv, Dilovodnyi № 6, Inv. № 1380, 19 [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 17.11.2025
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 10.12.2025
Дата публікації (оприлюднення) статті: 17.03.2026

Стаття поширюється
на умовах ліцензії відкритого доступу
(CC BY 4.0)